

#1 טור חושן משפט סימן תכא - וכן הדין באדם הרואה חבירו מכה את אביו או בנו או אחיו והרואה הכה המכה להציל את קרובו שפטור וכן אם רואה אחד מישראל מכה את רעהו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה אע"פ שאינו מכהו מכת נפש יכול להכות למכה כדי לאפרושיה מאיסורא ע"כ :

#2 שו"ע חו"מ תכא:יג - וכן הדין באדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו, ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, יכול להכותו, כדי לאפרושי מאיסורא.

ענין דלפי' אחרים

#3 סמ"ע שם כח ... כ"ד ס"ל ד"ת י"ט : בז ובאתה אשתו כו' . וכתב בנימוקי מהר"ם דרין אשה מאיסורא . בטור כתב עוד כבא א' לפני כבא זו וכן הדין באדם הרואה את חבירו שמתכוין להכותו וכו' . וכתב בנימוקי מהר"ם דרין אשה קרובו שפטור עכ"ל ודקדקתי בפרישה מדלא כ"ל אחיו וכו' ע"פ דרואה מכה לא' מישראל גם כתב בכל א' טעם בפני עצמו דבמציעתא כתב כדי להציל את קרובו ובסיפא כ' כדי לאפרושי מאיסורא וכתבתי דאיכא בינייהו כ"מ לדינא והוא דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרניל לאפרושי מאיסורא דכמה פעמים רואה שמכה א' לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא או אמרינן דאסור להכות לזה המכה דודאי מכת שגאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור מה ש"כ ברואה מכה אביו ובנו ואחיו דמותר להציל קרובו בהכאה אף שאין מדרכו להפריש אחרים והמחבר דלא חילק בינייהו אפשר נשום דלא הרניש בזה דבאמת טעם הגון הוא לחלק בינייהו ודוק :

מה דלישתמיטתיה הנייה זו ע"ס : [ד] כר"ה . לא זו אף זו הלאה ... דיטב באר

#4 ט"ז חו"מ ס' תכא

ענין אחר משא"כ בחילול את קרובו אינן מוקדקי' כ"כ ואפי' במקום שאין צירור שלא פיה יכול לכל לנענין אחר דקרובו כגופו דמי ואפי' דאי' נסוי' ד' דאין ספור על הכנאה אס יוכל להציל ממנו בלא"ה ביינו כמנה כדי להציל מחוץ אצל כאן שזה מנה קרובו וכו' כמנהו בפלמו ואפי' נספק כלל יכול להכות במכה וזה נ"ל מרוקק בלשון כר"ה והסור בקרובו כמנו כדי להציל קרובו וכו' מישראל כמנו אס אינו יכול להציל נפ"א תורה על כחילוק שכתבו וכו' נכון :

מאיסורא) כסמ"ע מחלק בין אס רנינ ככך או לא יאינו יודע טעם נזה כחילוק דכיון דדינא הוא שיכול להציל ע"כ ככאח את כמוכה מה ל נזה שיש לו שגאה על כמכה מ"מ הוא ע"כ שזוה להציל אף כמוכה וכי ככוונה בלנ תליח מלתא ואף אין דרכו כן לפעמים אחריו כרי לא יפס עשה כחותו כפעמים אמנם ככאי מטעם שפיר קעכיד וחלוה קעכיד ומ"מ נ"ל לחלק ביניהם דמנה למכה א' מישראל אין פוסרין אותו אס לא שיש צירור גמור שלא יוכל להציל

#5 ים של שלמה בבא קמא פרק ג - ודוקא באדם מוחזק לכשרות, שידוע שלשם שמים עשה. והוא אדם חשוב ומופלג. אבל בסתמא דאינשי לאו כל כמיניה. דא"כ לא שבקת חי לכל בריה. וכל אדם ריק ילך ויכה חבירו על דבר הוכחה, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והתורה לא נתנה רשות ומקל ורצועה אלא לדיין, או לאדם חשוב, שראוי להיות דבריו נשמעים. ג"כ לפי שעה מותר להכות חבירו, ולהפרישו מאיסורא. והכל לפי ראות עיני הדיין. ודוקא לאפרושי משארי איסורא, דבינו לשמים. אבל מה שבין אדם לחבירו, כגון אחד שהכה חבירו. שמותר לכל אדם, אפי' איש פשוט, להציל אחיו, ויכול להכות המכה, כדי להציל המוכה כמו שאפרש לקמן.

#6 ים של שלמה בבא קמא פרק ג - פשיטא מה שחבל בו יותר מן הראוי. כגון אחר שנשמט כבר המוכה ממנו, שהציל את עצמו. מחמת שכבר הכה אותו. וחוזר עוד המוכה וחבל בו יותר ממה שצריך להציל את עצמו. אעפ"י שאין בו דין רשע, דהוי קצת אונס, דאין אדם נתפס על צערו, ויצרו אגברי. ועוד, דאדרבא הראשון הרשיע והתחיל, ונעשה רשע, מ"מ מדין תשלומים לא מפטר השני, ואף בצער ורפוי ושבת מחייבים, אף דלא מרבינן לגבייהו אונס כרצון אלא גבי נזק, מ"מ אין זה אונס לפוטרו מתשלומין, דסוף סוף בדעת ובכוונה הוא דאזקיה, אבל אס הכה הראשון המתחיל בשני מכת לחי. וזה חזר והכה אותו והפציע ראשו. אין נ"ל שישלם לו המותר. וכה"ג שפיר אמרינן כל המשנה כו' אפילו גבי אדם. אף ששינה בו יותר. דמי יכול לשער להציל עצמו בקו המידה, למשול ברוחו, לצמצם כחוט השערה, שלא יוסיף, וגם היה מתיירא שלא יחזור עליו להכותו עוד. ואינו דומה למי שיכול להציל באחד מאיבריו, דבודאי לעניין מיתה אמרינן כה"ג, שהיה לו לדקדק שלא להמיתו כלל. ולכן אפילו אס חזר השני והכה למתחיל הראשון ומת, אפי' במכה אחת, מכל מקום חייב מיתה. דלא היה להכותו במכת נפש. אבל בחבלות ונזקין אין לו לשער ולדקדק כ"כ. אס לא כדפרשתי, שחבל בו יותר מכות חבלים יתרים. שידוע לכל שלא היו צריכין להציל עצמו בהם. ישלם במותר. דכה"ג אמרינן גבי אדם כל המשנה כו'. דזהו בשינוי אחר, וחמור יותר מן שנוי הראשון. ואפילו גבי בהמה לא אמרינן כל המשנה וכו' בשינוי אחר. כמו שמוכח בפרק כיצד (כ' ע"א). גבי רבוצה ומהלכת, בסי' (כ"ח) [כ"ט].

1 **דרך הרבים עוברת בחור שדפו.** שהחזיקו לעבור עם מעולם או ע"י בעל השדה שנתן להם מחלה את הדרך : **מה שנתן נתן ושלו.** שנטל עכשיו לא הגיעו והרי יש להם שני דרכים וטעם מפרש בגמ' : **דרך סיחיד.** המוכר לחבירו דרך בחור שדפו לריך ליתן לו ד' אמות כרוחב עגלה : **י"ו אמה.** במס' שבת (דף נה.) נפקא לן מפגולות דמשכן : **דרך המלך אין לה שיטור.** כדמפרש בגמ' שהמלך פורץ בחיים וגדר מלפניו לעשות לו דרך ולא יטה ימין ושמאל ובספרי בפרשת המלך נפקא לן מקראי וגראה בעיני דמדכחב לבלתי רוס לבצו מחזיקי קדריש גדלהו משל אחיו כדדרשינן נמי (סוריות דף ט.) והכהן הגדול מחזיקו : **דרך הקבר.** כשטשאין המת לקברו : **אין לו שיטור.** תקנת חכמים היא משום יקרא דשכבי כדאמרינן בגמרא ואמרינן ככתובות (דף יו.) דלריכיס ללוותו הרבה בני אדם שיחזיקו מלא כל הדרך מאבולא עד סיכרא וגראה בעיני דהא אין לו שיטור דמת לא תמיר כדרך המלך לפרוץ בניינן להפסיד ממון אחרים אלא להלך על גבי תבואה ולא יטו ימין ושמאל א"צ במוכר דרך הקבר לחברו ללכת דרך שדפו מיירי דמסתמא אין לו שיטור אלא כל מלי המת יעברו עם ועיקר : **המעמד.** בגמרא מפרש : **דייני נטורי.** לא אחפרש : **ביום ארבעה קבין.** ברבוע לא ולמד מסאתים בחגר המשכן דהוי מלא על חמשים נמלא בית האה חמשים על חמשים והסאה ששה קבין נמלא בית ארבעת קבין שלש ושלשים אמות ושני טפחים רוחב על ג' אורך ובריבוע מ' אמות וד' טפחים וג' אלכטות (א) ומעט יוחר : **גמ' אמאי שלו לא הגיעו.** כלומר למה לא תקיט לו חכמים שיהא לו רשות לתת לך דרך מן הגד בעל כרחן שהרי אין מפסדין כלום דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלחן קטי לו לגמרי שאם ירע לעבור בהאי דרך שלקח לעלמו והוא איטו יכול להעמיד רבים בדין : **לינקוט פורא.** מקל או רחם שקורין פורקא וליתיב בההוא דרך להכות את כל מי שירלה לעבור וליעביד דינא לנפשיה מאחר דאית ליה פסידא במה שטוברין בחור שדפו והמקשה סבר דכיון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה ודרכס קטי לו והאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למעטן דלא עביד איניש דינא לנפשיה : **ש"ס דלא עביד כו'.** בחמיה ואין קיימא לן בבבא קמא לנפשיה אבל הכא מן הדין אט אומרים דשלו לא הגיעו שך תקנו חכמים דלא ליהוי דידיה אפילו היכא דנתן להם דרך ישר כשלהן דזימנין דאחי למיתב להו דרך עקלתון והס לא יתא אל לבס דקדירא דשופי לא חמימא ולא קרירא (לעיל כד:) ומשו חכמים לתקנתא דרבים טובא ולקמיה פריך אס כן אמאי מה שנתן נתן דכיון דלא עשה ולא כלום מקח טעות הוא ויחזירו דרך שלו : **רב משרשיא משמיה דרבא אמר.** היכא דנתן להם דרך ישר אמרינן שלו הגיעו ולינקוט פורא וליתיב דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון אבל הכא במאי עסקינן שהדבר ידוע שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד כדמפרש לקמן :

25 **רב אשי אמר.** מחני' בכל דרכים שבעולם מיירי הן ישרים הן עקלתון ולא משום גזירה אלא משום דטובה הו עקלתון דכל דרך שנותנין מזד אחד שלא היה עם דרך תחלה יש בני אדם שנגעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנגעשית להם קרובה יותר ללאותן העומדים בעיר מזד דרך הראשון או תורה אור

30 **רב אשי אמר כל מ** נעשית להן עכשיו דרך עקלתון ואין הרשות צידו לגזול את הרבים ובין רב אשי לרב זבד ליכא מידי אלא חילוק טעמים טעין משמעות דורשין איכא בינייהו ומקשי לטובה כיון דתקנת חכמים הוא או דין הוא דשלו לא הגיעו אס כן למה מה שנתן נתן לימא להו כו' דמקח טעות הוא :

אמאי ושלדו¹²³ לא הגיעו לינקוט פיזרא וליתבי. דקא סלקא דעתא דהחליפין קיימים הן מן הדין, לפי שכופין על מדת סדום שזה נהנה במה שנתן להם את הדרך מן הצד והם אינן חסרין בכך כלום, כן פרש"י ז"ל¹²⁴. וק"ל היכן מצינו שיקח אדם קרקע של חברו ויחליף בשלו שלא מדעת חברו מטעם זה נהנה וזה לא חסר. ובפ"ק¹²⁵ נמי אמרינן מעלינן ליה בנכסי דבי מר מריון. ואפשר לומר כיון דלא קנה¹²⁶ ליה גופה אלא להילוכא בעלמא, ולא עוד אלא דגופה של בעל השדה כדחתנן¹²⁷ החיצון זורע את הדרך, כגון זה כופין על מדת סדום ליתן להם הילוך מן הצד שאין חסרין בכך כלום.

#8 רבינו יונה שו

#9 נתיבות המשפט ביאורים סימן ד ס"ק ג
 יוכל לעשות בכל ענין ויורד אחר כך עמו לדין. עיין סמ"ע סק"ד שפירש דבכל ענין, היינו אפילו אינו יכול לברר, ומתוך זה הוצרך לחלק, דבדבר הגזול דאז בודאי יכפור הגזול, אינו יכול לתפוס אלא ביכול לברר, או בלא עדים דאז יהיה נאמן במיגו, והוי כיכול לברר. מה שאין כן כשבא לתפוס בעד חובו דאפשר לומר שיודה, מותר לתפוס שיהיה בטוח בחובו, ע"ש. והוא תמוה דשורש דין זה הוא ממהרי"ק [שורש קס"א] ושם מבואר להיפך עיין שם. וכן תמה עליו בתומים [סק"ב]. ומה שנלפענ"ד בישוב דברי הרב הוא, בהקדים הש"ס דב"ק דף כ"ח [ע"א], דפריך אמאן דסבירא ליה עביד איניש דינא לנפשיה, מהא דתנן [ב"ב צ"ט ע"ב] מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו, ואי אמרת עביד וכו' אמאי שלו לא הגיעו לינקוט פיזרא וליתבי וכו', וכתבו התוס' בד"ה ולינקוט, קא סלקא דעתך השתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין...וקשה לי, לפי דעה זו דתפיסה בלא הכאה שרי, א"כ תקשה אפילו למאן דאמר דלא עביד איניש דינא לנפשיה, מכל מקום נהי דאסור בנקיטת פיזרא, מכל מקום יתפוס הדרך בלא הכאה כגון לגדרו או לחפור חריץ, וכי אי אפשר לעכב עוברי דרכים רק בנקיטת פיזרא. ...ואפשר לישוב...דלא התיר המהרי"ק תפיסה בלא הכאה רק כשיוורד אחר כך לדין כמו שכתב הרב, והכא גבי דרך הרבים שאפילו לבסוף לא ירד לדין עמהם, אפילו תפיסה בעלמא אסור...אבל כשאינו יורד לדין ומחזיק לעצמו מה שתפס, מיקרי ג"כ עביד דינא לנפשיה, ואסור לעשות רק ביש לו טענה על גוף החפץ.

#10 תוס' תלמיד ר"ת ב"ק כה.
 ולפירוש זה (לשיטת המקשה) משמע שאם היה רוצה היה יכול לעשות גדר